

درسنامه

اهداف یادگیری: آشنایی با مفاهیم رکود و علت‌های ایجاد رکود-آشنایی با بیکاری و دلایل بیکاری-محاسبه نرخ بیکاری و آشنایی با پیامدهای بیکاری و مشکلات فقر- آشنایی با وظیفه دولت در برابر فقر

توضیح و خلاصه درس:

بعضی از مشاغل که در قدیم بودند امروزه نیست و به جای آن کارخانه‌هایی به وجود آمده که به صورت صنعتی کالا را تولید میکنند. مثل درست کردن لحاف و تشک در گذشته و امروزه تولید صنعتی کالای خواب دلایل از دست دادن شغل به این دلایل ممکن است باشد:

- ۱- تغییر در فناوری‌های صنعتی و روش‌های تولید
- ۲- ضعف بودن ساختار اقتصادی
- ۳- قاچاق و واردات بی رویه
- ۴- تحریم اقتصادی

در نتیجه

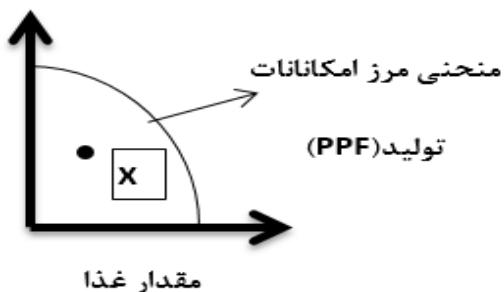
تولیدات شرکت‌ها و کارخانه‌ها کاهش می‌یابد پس اشتغال کاهش یافته و بیکاری افزایش می‌یابد بنابراین اقتصاد کشور گرفتار رکود می‌شود.

منابع غیر فعال و منحنی مرز امکانات تولید

با کاهش تولیدات در جامعه و پدید آمدن **رکود**، نیاز به عوامل تولید نیز کم تر میشود، مثلاً کارگران کم تری مورد نیاز است و سرمایه کم تری مورد استفاده قرار می‌گیرد، چون انگیزه برای تولید توسط تولیدکنندگان وجود ندارد، در چنین شرایطی اقتصاد دارای منابع بیکاری است در حالی که این منابع می‌توان برای تولید کالا و خدمات استفاده کرد اما از آن‌ها برای تولید هیچ چیز استفاده نشده است.

مقدار بقیه کالاها

به نمودار توجه کنید

وجود منابع بیکار سبب می شود که کشور در زیرمرز امکانات تولید قرار گیرد (نقطه X در نمودار)

قرار گرفتن کشور در زیر منحنی ممکن است دلایل مختلفی داشته باشد از جمله این که

الف) برخی از کارخانه ها بسته شده اند. ب) بعضی از کارگرها بیکار هستند. **پس منابع غیرفعالند**

پس اگر یک اقتصاد **منابع غیرفعال (منابع بیکار)** داشته باشد، می توان به راحتی با به کارگیری و استفاده از آن ها کالا و خدمات زیادی تولید کرد بدون اینکه از تولید کالا و خدمات دیگر کم شود (یعنی در این حالت تولید ناکارا می باشد)

منابع بیکار: منابعی که میتواند برای تولید کالا و خدمات از آن استفاده کرد اما از آنها در تولید هیچ چیزی استفاده نمی شود

اشتغال و بیکاری

شاغل: کسی است که در مقابل کاری که انجام می دهد **دستمزد یا حقوق** می گیرد، این شغل می تواند **تمام وقت یا پاره وقت** باشد.

بیکار: بیکار کسی است که بالاتر از ۱۵ سال دارد و در جستجوی کار است، اما کاری برای خود پیدا نمی کند.

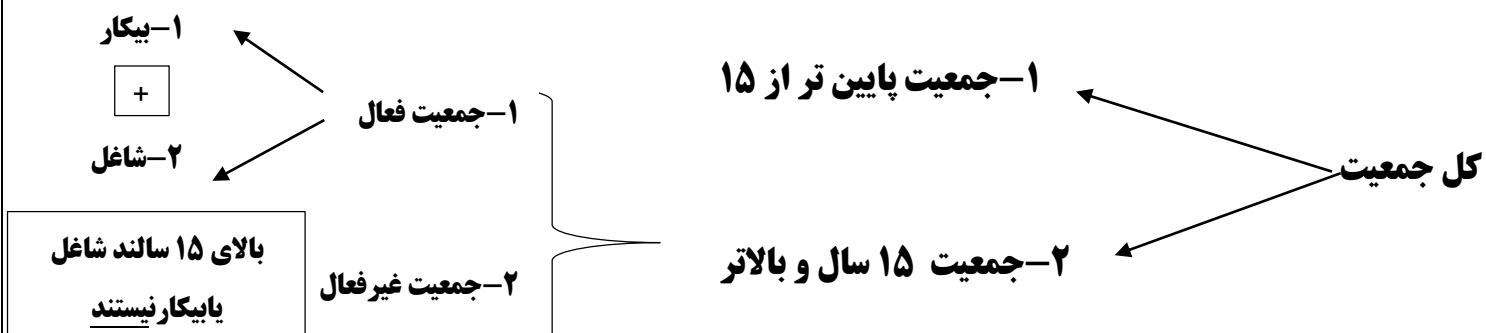
پس همه کسانی که شغلی ندارند بیکار نیستند، بنا بر تعریف بیکار کسی است که دوش شرط دارد:

۱- بالای ۱۵ سال دارد ۲- در جستجوی کار است. اما شغلی پیدا نمی کند.

افراد در صورتی که دنبال کار نگردند بیکار محسوب نمی شود (چرا که طبق تعریف بیکاری با وجود سن بالای ۱۵ سال دنبال کار نیستند)؛ مثلاً

۱. دانش آموز ۲. دانشجو ۳. بازنشسته ۴. خانه دار

محاسبه ی نرخ بیکاری جامعه

جمعیت فعال اگر تعداد افراد شاغل و بیکار را با هم جمع کنیم **جمعیت فعال** به دست می آید یعنی افرادی که یا مشغول به کار هستند یا دنبال کار می گردند.

جمعیت فعال = افراد شاغل + افراد بیکار

جمعیت غیر فعال: افرادی بالای ۱۵ سال هستند که شاغل یا بیکار نیستند، مثل دانشجویان و دانش آموزان و بازنشستگان و...

نرخ بیکاری

اساسی ترین شاخص ارزیابی وضعیت اشتغال کشور **نرخ بیکاری** است نرخ بیکاری از نسبت تعداد بیکاران به کل جمعیت فعال کشور ضرب در صد به دست می آید

$$\text{نرخ بیکاری} = \frac{\text{جمعیت بیکار 15 ساله و بیشتر}}{\text{جمعیت فعال 15 ساله و بیشتر}} \times 100$$

مسئله: جدول مقابل آمار کشوری فرضی است جمعیت فعال و غیرفعال آن را بدست آورید؟

کل جمعیت	پایین تر از ۱۵ سال	۱۵ سال و بالاتر	شاغل	بیکار
۸۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۰,۰۰۰,۰۰۰	۶۰,۰۰۰,۰۰۰	۲۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۰,۰۰۰,۰۰۰

بیکار+شاغل=جمعیت فعال

$$\text{نرخ 30.000.000} = 20,000,000 + 10,000,000 = \text{جمعیت فعال}$$

جمع افراد ۱۵ سال به بالا ۶۰,۰۰۰,۰۰۰ نفر است که شامل افراد فعال و غیرفعال هستند پس جمعیت فعال را از آن کسر می کنیم، جمعیت غیرفعال به دست می آید؛

غیرفعال+فعال=جمعیت بالای ۱۵ سال

$$60.000.000 = 30.000.000 + \text{جمعیت غیرفعال} \quad X = 60.000.000 - 30.000.000 = 30.000.000$$

چرا بیکاری را بیشتر از آن چه اعلام می شود احساس می کنیم؟

آنچه در سنجش تعداد بیکاران اتفاق می افتد گاهی با احساس عمومی جامعه از بیکاری سازگار نیست چرا که:

(۱) طبق تعریف کسانی که از جستجوی شغل دلسرد شدند بیکار به حساب نمی آیند.

(۲) همه کسانی که به صورت پاره وقت مشغول به کار هستند شاغل به حساب می آیند در حالی که آنها ممکن است در جستجوی

شغل تمام وقت باشند و خود را شاغل به حساب نیاورند.

۳) همه کسانی که غیر از شغل تخصصی شان مشغول به کار و فعالیت باشند شاغل به حساب می آیند.

۴) برخی از افراد ممکن است به دلایل مختلف از جمله اینکه در بخش غیررسمی اشتغال دارند یا امید دارند از بیمه بیکاری بهره‌مند شود با مأموران آمارگیری درباره وضعیت شغلی خود با صداقت برخورد نکنند

در نتیجه

دلایل بیان شده سبب این می‌شود که نرخ بیکاری از مقدار واقعی اش فاصله داشته باشد اما در صورت هم چنان **بهترین سنج**

برای مشخص شدن **وضعیت بیکاری در جامعه** است

بازار نیروی کار

نیروی کار در اقتصاد دارای بازار است در بازار نیروی کار نیز با **عرضه کننده و تقاضا کننده** و **قیمت** روبرو هستیم

قیمت نیروی کار ((دستمزد)) نام دارد

عرضه نیروی کار: کارگرانی هستند که با نیروی بدنی و با فکر خود محصولی را تولید می‌کنند و حاضرند کار خود را در اختیار تقاضا

کنندگان کار قرار دهند (که همان خانوارها یا صاحبان عوامل تولید در چرخه اقتصادی هستند)

تقاضا کننده نیروی کار: دولت، صاحب شرکت ها و کارخانه های سرمایه گذارانی هستند که نیروی کار را استخدام می کنند (همان

تولید کنندگان در چرخه اقتصادی)

گاهی در اقتصاد به **تقاضا کنندگان نیروی کار ((کارفرما))** گفته می‌شود.

انواع بیکاری

اقتصاددانان **انواع بیکاری** را **باتوجه به دلایل آن** دسته بندی می کنند:

۱- بیکاری اصطلاحی

شامل دو گروه از افراد می‌شود

۱) کسانی که شغل فعلی خود را به دلایلی رها کرده اند و به امید یافتن شغل بهتر در جستجوی کار هستند

۲) کسانی که به تازگی در حال ورود به بازار کار هستند

این نوع بیکاری کوتاه مدت است و در همه کشورها وجود دارد

۲- بیکاری فصلی

زمانی اتفاق می‌افتد که کارگران به دلیل تغییرات فصلی شغل خود را از دست می‌دهند

۱) کارگران ساختمانی

۲) کشاورزان در فصل زمستان

۳- بیکاری ساختاری

بیکاری که ناشی از عدم تطبیق افراد جویای کار و انواع شغل موجود به دلایلی از جمله عدم تطابق مهارت هاست یعنی افراد بیکارند چراکه آنها نیروی کار ساده هستند و مهارت شغلی و تخصصی ندارند در صورتی که جامعه با توجه به پیشرفت تکنولوژی و فناوری به نیروی متخصص نیاز دارد.

۴- بیکاری دوره ای

این نوع بیکاری هنگام رکود اقتصادی رخ می‌دهد چراکه در دوره رکود تولید کاهش می‌یابد پس شرکت‌ها استخدام خود را متوقف می‌کنند یا بخشی از نیروی کار خود را اخراج و بیکار می‌کنند نکته: هیچ‌گاه در جامعه ای نرخ بیکاری صفر نیست به دلیل اینکه همیشه در جوامع افرادی هستند که از شغل خود راضی نیستند و از شغل خود استعفا داده و در صدد پیدا کردن شغل بهتری هستند یا در یک فصل کار دارند در یک فصل بیکارند و... بنابراین عده ای بیکار همیشه در جامعه وجود دارد.

پیامدهای بیکاری و رکود

- بیکاری مشکلات زیادی را برای افراد بیکار و خانواده‌های آنها به وجود می‌آورد:
- ۱) ازدست دادن درآمد خانوارها
 - ۲) اگر خانواده ای هیچ دستمزد دیگری نداشته باشد برای تامین نیازهای اولیه (مسکن، خوراک، پوشاک) مجبور هستند:
 - الف) از پس اندازهای قبلی خود استفاده کنند
 - ب) از دیگران قرض بگیرند
 - ۴) برای هزینه‌های پیش بینی نشده مثل درمان، خرابی لوازم خانگی و ... ناتوان می‌شوند
 - ۵) موجب بروز اختلافات خانوادگی می‌شود
 - ۶) جرم و جنایت در جامعه افزایش می‌دهد
 - ۷) تاثیر منفی بر بودجه دولت دارد چرا که میزان بالای بیکاری باعث می‌شود تا دولت پول بیشتری را صرف برنامه‌های اجتماعی مثل بیمه بیکاری و کمک به تغذیه خانواده‌های نیازمند کند.
 - ۸) کاهش درآمد مالیاتی دولت به سبب بیکاری کارگران و کاهش تولید شرکتها
 - بسیاری از بیکاران بیمه خدمات درمانی خود را از دست می‌دهند
 - ۹) گسترش فقر در جامعه

یکی از پیامدهای غم‌انگیز بیکاری و رکود فقر است

در جهان هرچهار ثانیه یک کودک بر اثر مشکلات مرتبط با فقر جان خود را از دست می‌دهد. در جهانی که شرکتها و قدرت صنعتی بزرگ و با توان درآمد بالایی در آن فعالیت می‌کند کودکان در فقر جان خود را از دست می‌دهند بسیاری از کشورهای جهان درگیر مسائل مرتبط با فقر و نابرابری هستند حتی کشورها با درآمد بالا نیز دست به گریبان نابرابری اقتصادی اند.

هر ساله یک سبد کالایی یکسان در کشور ایران قیمت گذاری شده و همزمان همان سبد کالا در کشور آمریکا هم قیمت گذاری میشود نسبت قیمت این دو سبد کالایی را PPP می گویند. که برابری قدرت خرید دلار در کشور ایران است.

$$\text{قیمت سبد کالا در ایران} / \text{قیمت سبد کالا در آمریکا} = \text{دلار برابری قدرت خرید (PPP)}$$

دولت و مسئله بیکاری و فقر

عامل اصلی ایجاد بیکاری و فقر از نظر کارآفرینان و تولید کنندگان را می توان به موارد زیر دانست:

الف- قاچاق یا واردات کالایی که مشابه آن در کشور تولید می شود

ب- نبود فضای مناسب کسب و کار و موانع ایجاد شده که میتوان گفت به دلایل زیر اتفاق می افتد:

۱- سالها انتظار برای کسب مجوز راه اندازی یک کارگاه تولیدی یا اضافه کردن خط تولید جدید (موانع قانونی)

۲- قانون گذاری های متعدد، متناقض و دائمأ در حال تغییر

۳- اختلال در بازارهای انرژی جهان

۴- بحرانهای محیط زیستی یا بهداشتی مثل ویروس کرونا

۵- بی ثباتی در قیمتها

یکی از وظایف دولت ها در هر کشوری اجرای سیاستهای **فقرزدایی** و **برقراری عدالت** است .

دولت ها موظفند به دو شکل با فقر و بیکاری مبارزه کنند :

۲- مبارزه با فساد

۱- حمایت از شرکتهای تولیدی

مسئولیت اجتماعی مردم

مردم نیز برای حفاظت از پیشرفت های اقتصادی در مقابل ویروس فقر مسئولیت دارند

مردم می توانند از روشهای زیر از یکدیگر در برابر خط فقر و نابرابری محافظت کنند :

۱- ایجاد نهادهای توانمندی سازی ۲- خیریه و کمک های مردمی ۳- صندوق های قرض الحسنه ۴- فعالیتهای جهادی

فعالیت فردی در کلاس صفحه ۸۵

چرا این جمله صحیح است: «وقتی یک اقتصاد منابع غیرفعال دارد، هیچ احتیاجی به انتقال منابع از تولید یک کالا به تولید کالای دیگری نیست»

وقتی یک کشور می خواهد دو تا کالا تولید کند در صورتی که روی مرز امکانات تولید باشد و منابع غیرفعال نداشته باشد باید برای تولید یک کالا، کالای دیگری را از دست بدهد (هزینه فرصت) پس وقتی کشوری منابع غیرفعالی دارد که بیکارو بدون استفاده

هستند به این معناست که داخل منحنی مرز امکانات تولید قرار گرفته است پس می تواند از آنها استفاده کند و از این منابع در تولید کالایی استفاده کند که در دست تولید است و مقدار تولیدش را بیشتر کند پس دیگر نیازی نیست منابع خود را از تولید یک کالا به تولید یک کالای دیگر منتقل کند .

فعالیت گروهی در کلاس

در نمودار زیر، مقدار و قیمت (دستمزد) تعادلی در یک بازار کار، نشان داده شده است. در دستمزد پنج میلیون تومانی (برای هر ماه)، بازار دارای مازاد عرضه است و در قیمت دو میلیون تومانی، بازار با مازاد تقاضا روبه روست. اولاً تحلیل کنید که مازاد عرضه و تقاضا در بازار کار به چه معناست؛ ثانياً چگونه مقدار و قیمت در بازار کار به حالت تعادلی باز میگردد

مازاد عرضه: اگر مقدار دستمزد از سطح دستمزد تعادلی بالاتر باشد (مثلاً قیمت ۵ میلیون) به دلیل افزایش دستمزد نیروی کار بیشتری می خواهند وارد بازار کار شوند اما کارفرما در این سطح قیمتی حاضر نیستند که نیرو بگیرند پس بازار نیروی کار با مازاد عرضه و کمبود تقاضای نیروی کار روبرومی شود.

مازاد تقاضا: اگر میزان دستمزد از سطح دستمزد تعادلی پایین تر باشد (مثلاً ۲ میلیون) به دلیل کاهش دستمزدها نیروی کار کمتری تمایل دارند وارد بازار کار و فعالیت اقتصادی شود اما کارفرمایان تقاضای بیشتری برای جذب نیروی کار به دلیل کاهش دستمزد پرداختی دارند در نتیجه بخشی از کارفرمایان موفق به جذب نیروی کار مورد نظر خود نمی شوند پس بازار نیروی کار با کمبود عرضه و افزایش تقاضای نیروی کار مواجه می شود.
ثانياً:

راه حل برای مازاد عرضه: در این حالت باید قیمت و دستمزد نیروی کار کاهش یابد تا کارفرمایان با توجه به این کاهش قیمت دستمزد تقاضای خود را برای جذب نیروی کار بیشتر کنند تا جاییکه نیروی کار اضافی جذب بازار کار شود. و دوباره بازار به حالت تعادل برسد.
راه حل برای کمبود عرضه: افزایش دستمزد نیروی کار باید صورت بگیرد یعنی در وضعیت کمبود عرضه لازم است دستمزدها افزایش یابند تا نیروی کار بیشتری حاضر شوند وارد بازار کار شده و تا جایی این روند ادامه می یابد که بازار به تعادل برسد.
برای تفکر و تمرین

شرایط پیش آمده و واردات بی رویه ی تجهیزات کشاورزی، باعث شد تا آقای محمدی مجبور شود بخشی از واحد تولیدی کارگاه خود را که مربوط به سموم زیستی بود، تعطیل کند همین اتفاق در بسیاری از کارگاهها و تولیدیهای منطقه نیز رخ داد آقای محمدی

برای محاسبه نرخ بیکاری منطقه خودش به اطلاعات زیر دست یافته است لطفا محاسبه کنید که نرخ بیکاری در منطقه زندگی آقای محمدی چقدر است

جمعیت کل (نفر)	جمعیت زیر ۱۵ سال (نفر)	جمعیت غیر فعال (نفر)	جمعیت شاغل منطقه (نفر)
1,860,000	360,000	250,000	1,000,000

$$\text{نرخ بیکاری منطقه} = \frac{\text{جمعیت بیکار 15 ساله و بیشتر}}{\text{جمعیت فعال 15 ساله و بیشتر}} \times 100$$

$$\text{جمعیت زیر 15 سال - جمعیت کل} = \text{جمعیت 15 سال و بیشتر} \quad \longrightarrow \quad 1,860,000 - 360,000 = 1,500,000$$

$$\text{جمعیت غیر فعال} + \text{جمعیت فعال} = \text{جمعیت 15 سال و بالاتر} \quad \longrightarrow \quad 1,500,000 = 250,000 + \text{جمعیت غیر فعال}$$

$$\text{جمعیت فعال} = 1,250,000$$

$$\text{جمعیت بیکار} + \text{جمعیت شاغل} = \text{جمعیت فعال} \quad \longrightarrow \quad 1,250,000 = 1,000,000 + \text{جمعیت بیکار}$$

$$\text{جمعیت بیکار} = 250,000$$

$$\text{نرخ بیکاری منطقه} = \frac{250,000}{1,250,000} \times 100 = 20\%$$

تحلیل کنید

نرخ بیکاری در کشور چگونه محاسبه می شود و چرا معمولاً نرخ بیکاری اعلام شده، از آنچه ماتصور میکنیم، کمتر است؟

$$\text{نرخ بیکاری منطقه} = \frac{\text{جمعیت بیکار 15 ساله و بیشتر}}{\text{جمعیت فعال 15 ساله و بیشتر}} \times 100$$

(۱) طبق تعریف کسانی که در از جستجوی شغل سر شدن بی کار به حساب نمی آیند

(۲) همه کسانی که به صورت پاره وقت مشغول به کار هستند شاغل به حساب می آیند در حالی که آب آنها ممکن است در جستجوی شغل تمام وقت باشند و خود را شاغل به حساب نیاورد

(۳) همه کسانی که غیر از شغل تخصصی ایشان مشغول به کار و فعالیت باشند شاغل به حساب می آیند

(۴) خبی از افراد ممکن است به دلایل مختلف و مأموران آمارگیر درباره وضعیت شغلی خود با صداقت برخورد نکنند از جمله به این دلیل که به بخش غیررسمی اشتغال دارند یا امید دارند از بیمه بیکاری بهره مند شود

از نظر شما مهمترین راهکار برای مقابله با بیکاری و فقر چیست؟

اصلاح ساختار توزیع درآمد و عادلانه تر کردن آن ۲- بهبود وضعیت اقتصادی در زمینه تولید صنعتی ۳- توانمند ساختن افراد به عنوان نیروی مولد ۴- مبارزه واقعی نظام با فساد اقتصادی و رانت خواری ۵- مصلحه با دنیا و جذب سرمایه گذاری داخلی و خارجی ۶-

اجرای سیاست های فقر زدایی توسط دولت حمایت از شرکتهای تولیدی و کارآفرینان
۷-انطباق تحصیلات با واقعیت ها و نیازمندیهای بازار کارو ...